

Fokos Dávid emlékezete

Fokos-Fuchs Dávid akadémikus a magyar és a finnugor nyelvtudomány egyik legsokoldalúbb, tudományos eredményeit tekintve egyik legkiemelkedőbb művelője volt. Tudományos pályáját életében és halála után is sokan méltatták. Jelen előadásomban a korábbi méltatásokhoz képest új tényeket nem ígérhetek. Életpályáját bemutató megemlékezésem legyen a tisztelet és a hála kifejezése megboldogult tanárom, a kiváló tudós iránt. Fokos Dávid az ötvenes években nem taníthatott az egyetemen, mégis sokat tanultam (tanultunk) tőle a Nyelvtudományi Intézet egykori finnugor osztályán tartott zürjén és votják órái keretében. A vele való konzultációkon – mai divatos szóval élve: privatissimumokon – szerzett ismeretek vértettek fel arra, hogy a permi nyelvek kutatója váljak belőlem. Ezen szubjektív hangütés után hadd idézzem Hajdú Péternek Fokos-Fuchs Dávid Rafael Budapest Marek József utca 41. (Dózsa György u. 60.) alatti emléktáblájának avatásán 1996. december 10-én elhangzott értékelő szavait: “...Fokos-Fuchs a XX. század legképzettebb, legműveltebb, legszélesebb látókörű és legeredményesebb, quasi zseniális magyar finnugristája volt, aki hosszú élete során saját hazájában külső dekorumokban – ahogy az lenni szokott – alig-alig részesült. Erről azonban soha egy panaszos szó nem hagyta el ajkát” (Hajdú: 1997: 237).

Fokos Dávid tulajdonképpen Fuchs Dávid Rafaelnek született 1884. december 10-én a morvaországi Bisenz faluban, ahonnét családja 3 éves korában költözött át Pozsonyba. Pozsonyban járt iskolába, ott vált magyarrá, egyúttal megőrizve zsidóságát: a kétféle indíttatás nála lelki, világnézeti és magatartásbeli harmóniát jelentett, amelyhez egész élete folyamán hű maradt. A pozsonyi gimnáziumnak, különösen pedig tanárának, Gaál Mózesnek, az ifjúsági íróknak nagy szerepe lehetett a fiatal Fokos Dávid szellemi fejlődésében és későbbi pályaválasztásában. Egyetemi tanulmányait a Pázmány Péter Tudományegyetemen magyar-német szakon végezte; 1907-ben szerzett tanári diplomát. Az egyetemen akkoriban finnugor nyelvészetet Szinnyei József, magyar nyelvészetet pedig az újgrammatikus eszméket megújító Simonyi Zsigmond tanított. N. Sebestyén Irén, Fokos Dávid és mások nem annyira Szinnyei, mint inkább a

közvetlenebb Simonyi Zsigmond tanítványának vallották magukat (Hajdú 1997: 237–238).

Fokos Dávid 41 éven át (1907-től 1948-ig) tanárként, 1940-től kezdve igazgatóként dolgozott a Zsidó Hitközség iskoláiban (a fiú- és leánypolgáriban, majd a gimnáziumban). Egyetemi katedrát sohasem kapott, jóllehet hívták Debrecenbe (1919) és Pozsonyba is (1928), de ő Budapesten maradt. A hivatalos elismerés ellenére szakmai tekintélye nagy volt, több hazai és külföldi társaság tiszteleti tagjává választotta (Suomalais-ugrilainen Seura, Societas Uralo-Altaica). Kissé megkésve (61 éves korában) 1945-ben a Magyar Tudományos Akadémia tagjai közé választotta. Akadémiai címének azonban nem sokáig örvendezhetett, mivel a kommunista fordulat után az Akadémia átszervezése során (1949–1950) több más akadémikustársával együtt őt is degradálták, azaz formális tanácskozó taggá minősítették. A törvénytelenégeket a rendszerváltozás után az MTA érvénytelenítette és Fokos Dávid rendes tagságát (immár *post mortem*) visszaállította. A magas kort megért tudós 1977. július 11-én halt meg 93 éves korában. Fokos Dávid élete veszteséges, krízises, ám mindenkor panasz nélkül viselt szakaszaira jól illenek az Ószövetségi Szentírás szavai: “Az Úr adta, az Úr elvette, legyen áldott az Úr neve.” (Jób könyve 1/21, Biblia. Szent István Társulat. Budapest 1992).

Mielőtt egyedülállóan kimagasló tudományos munkássága főbb vonalainak, mondhatnám: csúcseinak méltatásához fognék, röviden szólni szeretnék Fokos Dávid egyéniségéhez illő egyedi névhasználatáról. Idehaza magyarul Fokos Dávid írói néven publikált. Leánya, Fuchs Edit szerint (l. Hajdú 1997: 242) Vikár Béla ajánlotta neki ezt a nevet: miként eredeti neve (Fuchs), ez is *F*-fel kezdődik és *okos*-sal folytatódik. Hazájában idegen nyelven D.R. Fokos-Fuchs névvel jegyezte dolgozatait. Külföldi munkáiban eredeti nevét (D.R. Fuchs) használta. Jelen megemlékezésemben – minthogy magyarul hangzik el – a Fokos Dávid variánst használom.

Fokos Dávidot a hazai és a nemzetközi finnugor nyelvtudomány elsősorban a permi nyelvek (a zürjén és a votják) kutatójaként tartja számon, jóllehet érdeklődése az obiugor nyelvek, az általános finnugor nyelvészet és az urál-altaji nyelvhasználat problémáira is kiterjedt. Első tudományos munkája, doktori értekezése permi nyelvészeti témájú volt: “A locativus-féle határozók a votjában” (1906). Ezt

megelőzően rövid ismertetése jelent meg a Keleti Szemlében (6/1905: 174–177) Zichy Jenő harmadik ázsiai expedíciójának eredményeit tartalmazó Lipcsében megjelent műről. Doktori értekezésével kapcsolatban néhány kérdéssel fordult 1905-ben Munkácsi Bernáthoz, akinek hatása döntően befolyásolta pályája alakulását. Simonyi Zsigmond és Munkácsi Bernát volt az a két tudós, akik alakították Fokos Dávid tudósi szemléletét. Munkácsi Bernáthoz szinte fiúi szeretettel és hűséggel ragaszkodott, egészen a nagy tudós 1937-ben bekövetkezett haláláig. Már ebben az első monográfiában is jelen van az a munkamódszer, amely Fokos Dávidnak egész későbbi munkásságát jellemzi: a nyelvi síkok hierarchikus szemlélete, ami azt jelenti, hogy a hangtan és alaktan a nagyobb egységnek, a mondattannak van alárendelve. A locativusi határozókat két csoportban mutatja be: I. Az *n*-ragos határozók (3-90), II. A *län*-ragos határozók (91-95). Az *n*-ragos határozók formális és funkcionális tekintetben ismét két csoportra különülnek: a) az *in*-ragos határozók: általános locativusi, inersivusi, superessivusi, időhatározói stb. használat; b) az *en* (*an*)-ragos határozók: ezek ritkábban helyhatározói, gyakrabban elvont határozói (állapot-, eszköz-, módhatározói) funkciókban használatosak. Külön tárgyalja *en*, *än* a votjakra jellemző – kopulatív funkcióját, pl. *tolesen tole'* 'a hold és a csikó' (*toles* 'csikó', *tole'* 'hold'), *ta kišnoen kartaen* 'ez a feleség és férj' (60-61). A *län*, *len* ragos határozók adessivusi használatára, a votjában csak kevés példa van (a zürjében nincs rá egyértelmű eset). A fő funkció – mind a két permi nyelvben a dativus possessivus és a genitivus (92-95).

Megemlítem még, hogy 1906-ban doktori értekezése mellett egy másik munkája is megjelent; Patkanov déli osztják szövegei alapján nyelvtant készített: "Laut- und Formenlehre der süd-ostjakischen Dialekte auf Grund der Sammlungen und grammatikalischen Aufzeichnungen von S. Patkanov bearbeitet von D.R. Fuchs." E két mű már fémjelezte Fokos Dávid későbbi tudományos érdeklődését: alaktan, mondattan, jelentéstan.

Fokos Dávid Munkácsi Bernát támogatásával 1911-ben és 1913-ban tudományos gyűjtőútra ment a zürjénekhez. Munkácsi Bernát, aki a Nemzetközi Közép- és Kelet-Ázsiai Társaság Magyar Bizottságának vezetőségi tagja (titkára) volt, szerzett neki ösztöndíjat erre a célra. Az első útja nyolc, a második kb. hat hétig tartott. Mind a két tanulmányút alkalmával viszonylag rövid idő alatt sikerült nagy mennyiségű,

folklorisztikai és nyelvészeti tekintetben egyaránt értékes anyagot gyűjtenie. Gyűjtése először folytatásokban a Nyelvtudományi Közleményekben (41, 42, 43, 44), majd önálló kötetekben is megjelent: “Zürjén népköltészeti mutatványok” 1913; “Zürjén szövegek” 1916. Zürjénföldi helyszíni kutatásai az I. világháború kitörése miatt félbeszakadtak: mégis négy éves katonai szolgálata alatt lehetősége volt a komáromi hadifogoly-táborban zürjén származású (orosz) hadifoglyok körében 1916-ban hat hónapig, 1917-ben pedig egy hónapig tetemes zürjén szöveg- és szótári anyagot feljegyeznie. Ezen újabb szöveggyűjtése publikálására azonban csak a II. világháború után került sor: *Volksdichtung der Komi (Syrjänen)* 1951.

Fokos Dávid hatalmas szótári gyűjtésének rendkívül viszontagságos sorsa volt: a II. világháború utolsó éveiben (1944–1945) az MTA óvóhelyén őrizték; “az 1956. évi forradalom november 4-ét követő leverésében Fuchsék lakását tankbelövések érték, a cédulák, a kézirat sorsáról sokáig bizonytalanságban voltunk. A tudomány szerencséje, hogy az egyébként nagy pusztulást szenvedett lakásban a romok közül a szótár anyaga szétziláltan ugyan s némileg megkárosulva előkerült, s ekképp másodjára is megmenekült az enyészettől” (Hajdú 1997: 239). A 22000 szót tartalmazó szótár (*Syrjänisches Wörterbuch I–II*) 1959-ben jelent meg. A zürjén szókincs eme imponálóan gazdag és megbízható tárháza nemcsak lexikális gyűjtéseken alapul, hanem igen jelentős mértékben Fokos szöveggyűjtésein is. Így vall gyűjtői és szótárszerkesztői módszeréről: “Eine große Anzahl von Wörtern, nach denen ich vielleicht entweder vergebens geforscht hätte, oder deren Auffinden gewiß sehr umständlich gewesen wäre, kam in den Texten ungezwungen – dem Gewährsmann selbst oft unbewußt – zum Vorschein... Der Texten verdanke ich auch die Kenntnis so mancher Formen der Deklination und Konjugation, die weder nach mühevollen Nachfragen, noch auf Grund der hierauf hinzielenden Gespräche festzustellen waren” (i. m. 14). Fokos Dávid szóanyagát – Wichmann-Votila szótárához hasonlóan etimológiailag bokrosítva közli. Tehát egy-egy tőszó származékai a kérdéses tőszó alatt kerülnek bemutatásra. Pl.: *kajni*, 'hinaufsteigen, hinaufgehen...': *kajlini* hinaufklettern, hinaufsteigen, hinaufgehen', *kajlivni* id. (Frequ.), Ud. *kas-* hinaufklettern, -steigen', *katni* 'stromaufwärts fahren (intr.)', *katedni* 'hinaufheben, in die Höhe heben...' stb. A szóösszetételek/szókapcsolatok nem egyszer mind az előtag, mind az utótag alá be

vannak sorolva. Pl.: *aj-kań* 'Kater' (l. *aj* 'Vater' és *kari* 'Katze' alatt), *em-bur* 'Habe, Gut, Vermögen, Reichtum, Schätze' (l. *em* 'es Gibt, ist' és *bur* 'gut' alatt). A szavak etimológiájára nincs utalás, csupán az oroszból való átvételekre: *gulájni* 'sparieren' (< Russ.). Bőséges példaanyaga Fokos szótárát kiválóan alkalmassá teszi szintaktikai kutatásokra.

Az utókor részéről őszinte hála és elismerés illeti Fokos Dávidot azért az áldozatkészségért, hogy saját munkája rovására is részt vállalt a finnugor nyelvtudomány adósságainak a törlesztésében, a hagyatékok sajtó alá rendezésében és közzétételében. Reguly Antal és Pápay József még kiadatlan, két terjedelmes osztyák hőséneket (1346, ill. 2437 sor) németre fordította, tárgyi és nyelvi magyarázatokkal, szövegkritikai jegyzetekkel ellátva két kötetben megjelentette: *Osztyák (chanti) hősénekek III/1–2.* (Reguly-könyvtár 3–4). Még mesterének, Munkácsi Bernátnak az életében hozzáfogott Munkácsinak az I. világháború idején magyarországi hadifogolytáborokban gyűjtött votják nyelvi és népköltészeti anyagának a németre fordításához és kiadásra előkészítéséhez. A 715 lapot kitevő terjedelmes kötet (*Volksbräuche und Volksdichtung der Wotjaken*) a Finnugor Társaság (Helsinki) kiadásában (MSFOu. 102) 1952-ben jelent meg. Wiedemann Syrjänisch-deutsches Wörterbuch című művének fotomechanikus utánnyomását (1964) előszóval, helyesbítésekkel, kiegészítésekkel szerelte fel, ami által az használhatóbbá vált mint az első kiadás (1880). Yrjö Wichmann szövegmutatványokat és szójegyzéket tartalmazó *Wotjakische Chrestomathie* című könyvének második kiadása számára (1954) 32 lapos nyelvtant írt: tulajdonképpen alaktanról van szó, de a bőséges példaanyag a mondattani vonatkozások tanulmányozására is lehetőséget nyújt. Megemlítem még, hogy Fokos Dávid segítséget nyújtott Artturi Kannisto vogul szövegei németre fordításában is (*Wogulische Volksdichtung I, XXXV. 1.*).

Fokos Dávid zürjén szöveggyűjtéseivel, életművének tekinthető hatalmas zürjén szótárával, az előző kutatónemzedék hagyatékainak gondozásával és közzétételével elévülhetetlen érdemeket szerzett magának a magyar nyelvtudományban. A Vértes Edit (1974: 15–27) által összeállított bibliográfia szerint Fokos Dávid publikációinak a száma 1970-ig bezáróan 366 tételből áll.

Már első két nagyobb monográfiájában (a votják locativusi határozókról szóló doktori értekezésében, a Patkanov gyűjtésén alapuló déli osztják nyelvtanában) kezdett körvonalazódni az a tematika, ami Fokos Dávid tudományos tevékenységének legsajátságosabb, meghatározó területe lett: a finnugor alaktan és mondattan.

Az első világháború előtti időben több cikkben foglalkozik a permi nyelvek alaktani és mondattani kérdéseivel. “Über die adverbialen Zahlwörter im Syrjänischen (FUF 13/1913: 6–22) című írásában a zürj. *Kikiš* 'kétszer', *ećíd* 'egyszer' (tkp. *et* 'egy' + *ś* elativusrag + *id* 2. sz. birtokos személyjel) határozói számnevekkel kapcsolatban a 2. személyű birtokos személyjel és általában a 2. személy általános alanyi és ebből fejlődött determinatív használatát tárgyalja. Érvelését számos rokon nyelvből vett párhuzammal támogatja meg. Pl: *jajid tani una em, a nánte gortad love nébni* 'hús (tkp. húsod) itt sok van, de kenyeret otthon (kenyeredet otthonodban) kell vásárolni'. Vö. m. *nyugtával dicsérd a napot*. “Beiträge zur Grammatik der permischen Sprachen” (JSFOu. 30/14: 1–10) zürjén-votják többesjel sajátos (konnektív) használatával (vö. m. *apámék*), az elativusragból keletkezett nomen possessi képzővel és más szintaktikai-szemantikai problémákkal foglalkozik. Ugyancsak morfológiai-szintaktikai kérdéseket boncolgat “Egy zürjén-votják képzőről” (KSz. 13/1912: 85–99) című írása is: esetragos főnevek melléknévvé válása, melléknévi jelzőként való használata. Pl.: a zürj.-votj. *is/is* elativusragnak melléknévképzői használata fejlődött: zürj. *gortis* 'házi, otthoni' ~ votj. *gurtis* 'falusi, faluból való'. Ugyanígy melléknévképzői szerepben az *in* inessivusrag is előfordul: zürj. *pidin* 'mély' ← 'a mélyben', *berin* 'hátsó' ← 'hátsó'. Említésre méltó még ebből az időből “Die reflexiven Zeitwörter des Syrjänischen” (KSz. 14/1913: 106–129: 282–305) című cikke. A zürj. *ś śi*, votj. *iśh* visszaható képző alakváltozatai (zürj. *ź, źi*, votj. *-aśk* stb) és szerteágazó funkciói (reflexív, passzív, reciprok, intranszitiv, kontinuatív) kerülnek bemutatásra: zürj. *ebśi-* 'sich verbergen, sich verstecken', *leptis-* 'sich erheben', *lebźi-* ~ votj. *lob* - 'fliegen', votj. *lukaśki-* 'sich sammeln' Az elsősorban gyakorító képzőként ismeretes zürj.-votj. *al* képzőnek is vannak hasonló (reflexív, mediális, passzív stb.) funkciói: zürj. *šonal-* 'warm werden, sich erwärmen' votj. *kiśkal-* 'sich fürchten, Angst haben'.

Fokos Dávid jelentős tanulmányokat szentelt az obiugor nyelvek vizsgálatának is: “A vogul-osztják tárgyas igeragozásról” (NyK 40/1911: 386–412); “A vogul-osztják duálisképző” (NyK 49/1935: 314–336); “Das obugrische Deminutivsuffix *-n*” (FUF 34/1939: 26–62).

Egész nyelvcsaládunk szintaxisának egy-egy részterületét tárgyalják következő dolgozatai: “A névragozás történetéből” (NyK 58/1956: 59–95). A szerző Paavo Ravila és Lakó György azon tételéből indul ki, hogy bizonyos primér esetragok aktualizáló szerepű mutató névmásokra (deiktikus elemekre) vezethetők vissza. A mai nyelvekből vett bőséges példatár alapján azt igyekszik bemutatni, hogy hogyan jutott el a nyelv a ragtalan határozókon át az esetragok kialakulásáig. Fokosnak egyebek között ma is figyelemreméltó gondolatai vannak a finnugor szórendről – “Komparativ und Superlativ in der finnisch-ugrischen Sprachen” (FUF 30/1949: 147–230) című értekezésében valamennyi finnugor nyelv vallomásának figyelembevételével ma is elfogadható megállapításokat tesz a fokozási rendszerekre vonatkozóan, az alapnyelvre tett következtetései is megállják a helyüket.

Ismét permi témájú “Verbaladverbien der permischen Sprachen” (ALH 8/1958:273–342) című alaktani és szintaktikai dolgozata. (Magyarul is megjelent: “A permi nyelvek határozói igeneveiről. NyK 60/1958: 275–319.) A határozói igeneveket (gerundiumokat) alaktani kritériumuk és mondattani használatuk alapján három csoportba osztja: 1) valódi határozói igenév: *men, imen, menja, mišt, te* ~ votj. *tož, zürj. P ten, teń, zürj. teg* ~ votj. *tek, zürj. igen, igin, P ike* ~ votj. *ki, ku* votj. *sa, zürj. sen*; 2) határozói igenévvé válóban lévő vagy már részben azzá vált alakok: zürj. *emen* ~ votj. *emen, zürj. sa*; 3) nem határozói igenév: zürj. *ig, votj. emja, mon, mte, zürj. an* ~ votj. *on, ońna*.

Fokos Dávid etimológusként is rendkívül produktív volt; fiatalságától kezdve érdekelte a jelentéstani és tárgytörténeti alapokon nyugvó szó- és szólásmagyarázat (“Wörter und Sachen”). A szemantikai és művelődéstörténeti háttér feltárásakor gyakran folyamodik idegen nyelvek (török, héber, arab stb.) analóg jelenségeihez. Egy-két példa szó- és szólásmagyarázatai közül: *háztűznézni, tősgyökeres, harmadfű ló, nincstelen, színül teljes, megveszi a hideg, láttam én már karón varjút* stb., stb. Külön megemlítendőek jövevényszó-tanulmányai: “Aus dem Gebiete der Lehnbeziehungen”

(ALH 3/1953: 211–289); “Jövevényszó kutatások” (NyK 55/1954: 3–59). A vogulba és osztjákba bekerült zürjén jövevényszókra támaszkodva a zürj. *l > v* hangváltozás korát és nyelvi feltételeit tárgyalja. “A jelentésváltozásnak néhány különleges esete” (NyK 54/1953: 63–74) című dolgozata arról szól, hogyan változik meg bizonyos szavak jelentése az eredetivel ellenkező irányba (antonim jelentések), pl. zürj. *u id* 'magas' ~ 'mély', *l'okmini* 'rosszabbodik' → 'meggyógyul', zürj. *l'oka* 'rosszul' → 'nagyon, meglehetősen' (vö. m. *rettenetesen szép*). “Egy jövevényszó és tanulságai” (NyK 56/1955: 13–32) című, látszólag egy részletkérdésből kiinduló cikkében a zürj. *juk: juken* 'rész; résszel' instrumentalisi alak kapcsán mély összefüggések feltárásához jut el: a részleges tárgy, a partitivusi viszony kifejezőmódjai a zürjén nyelvben.

Fokos Dávid tanára, Munkácsi Bernát példáján felbuzdulva már korán elkezdett foglalkozni az uráli és az altaji nyelvek közötti nyelvviszony kutatásával. Ilyen irányú érdeklődésének korai terméke “Török jövevényszavainkhoz” címmel megjelent cikke (Nyr. 38/1909: 247–252). A 30-as években ebbe a témakörbe tartoznak alábbi dolgozatai: “Übereinstimmungen in der Syntax der finnisch-ugrischen und türkischen Sprachen” (FUF 24/1937: 292–322); “Finnugor-török mondattani egyezések I–V” (Nyr. 58/1939: 13–19, 40–45, 84–87, Nyr. 69/1940: 14–18, 39–43). Évtizedeken át gyűjtötte az anyagot az uráli és az altaji nyelvek tipológiailag azonos szerkezeteihez, de ez a cédulaanyag a II. világháború hányattatásai közben elveszett. Az anyaggyűjtést meg kellett ismételnie. Újjonnan gyűjtött példatára “Urali és altaji összehasonlító szintaktikai tanulmányok I–X” címmel a Nyelvtudományi Közleményekben jelent meg folytatásokban (NyK 62/1960: 213–241, 63/1961: 63–81, 263–291, 64/1962: 13–55). Őszinte csodálatot és elismerést vált ki belőlünk ez a számos nyelvre kiterjedő gazdag példatár, amely az uráli és az altaji nyelvek közötti szintaktikai és tipológiai szerkezeti egyezéseket tárja elénk. Ez a korpusz az alapja Fokos Dávid 1945. november 5-én tartott székfoglaló előadásának: “Nyelvrokonság bizonyításának lehetősége mondattani alapon”. A székfoglaló értekezés ebben a formában sohasem jelent meg, de szerzője eredményeit bedolgozta “Rolle der Syntax in der Frage nach der Sprachverwandtschaft” (Wiesbaden 1962) korszakalkotó művébe. Fokos az uráli és az altaji nyelvek között kimutatható közös szintaktikai vonásokat 25 csoportba sorolja (l. i. m. 53–122). Ezek a következők: 1) névszói mondat, 2) jelzői melléknév megelőzi a jelzett szót, 3) numerus

absolutus, 4) a 'fél' halb, Hälfte 'alkalmazása páros testrészek esetében', 5) főnév melléknévi jelzőként, 6) összefoglaló és tautológikus főnévi összetételek (zürj. *nir-vom* 'arc' ← 'orr' + 'száj'), 7) birtokos személyjelek, 8) birtokos szerkezetek (a birtokos jelző a birtokszó előtt), 9) birtokos személyjelek determinatív funkcióban, 10) birtokos személyjelek névmások és számnevek esetében, 11) 'habere', 'non habere', tagadó ige, 12) névutók, 13) visszaható névmás, 14) kérdő névmás, 15) esetragok, hármass esetrendszer, 16) pregnáns lativus, szerkezetek, 17) ablativusi szerkezetek, ablativus comparationis, 18) accusativusi tárgy esetraggal és a nélkül, 19) Figura etymologica (*kérve kérlek, szépnek szép*) 20) igenevek verbum finitumként, 21) igeneves szerkezetek, 22) koordinált szerkezetek kopulatív (kötőszó nélküli) összekapcsolása, 23) Parataxis és hypotaxis kötőszó nélkül, határozói igenevek hypotaxis helyett, 24) eldöntendő kérdés kérdőpartikulával (*jó-e a kenyér?*), igenlés kiemelt mondatrészszel (*elállt-e már az eső? – elállt vagy el*), 25) szórend.

Fokos Dávid kora ifjúságától vallja az uráli és altaji nyelvek rokonságát, jóllehet nem elfogult híve ennek a hipotézisnek. Fokos szerint a közös szókincsbeli és alaktani egyezések nem elegendőek a távoli nyelvrokonság bizonyítására, marad tehát az egyező szintaktikai szerkezetek vallatóra fogása. A tudomány mai állása szerint nem mutatható ki genetikai rokonság azt uráli és az altaji nyelvek között, jóllehet az urál-altaji hipotézisnek még ma is vannak hívei. Ha Fokos Dávidnak az urál-altaji nyelvrokonságról vallott óvatos felfogása ma már nem is állja meg a helyét, a nagy tudós mégis maradandót alkotott: az uráli és altaji nyelvek között ténylegesen meglévő nagyszámú szintaktikai egyezés feltárásával jelentősen hozzájárult a modern tipológiai és areológiai kutatások fellendítéséhez.

Előadásomban megkíséreltem Fokos Dávidról, a tudósról tőlem telhetően rövid, de hű képet rajzolni. Egy teljes tudományos kép megrajzolására, akár csupán felvázolására is nem törekedhettem. Fokos Dávidnak, a 20. század legeredményesebb és legkiválóbb magyar finnugor nyelvészének az életművét leghűbben egy arra méltó könyvben lehetne bemutatni (pl.: "A múlt magyar tudósai" sorozatban). Még ha röviden is, szólnom kell Fokos Dávid igazgató úrról, mint emberről. Fokos Dávid végtelenül kedves, szerény, barátságos és segítőkész ember volt. Sok kedves, szívet melengető epizód őrzi emlékét, a vele való találkozásokat, beszélgetéseket. Engedtesse meg, hogy

néhány szubjektív szóval zárjam megemlékezésemet. Boldog vagyok, hogy ismerhettem Fokos Dávidot, hogy tanulhattam tőle. Miként őt mestere, Munkácsi Bernát indította el gyűjtőútjaira a zürjénekhez, úgy én Fokos Dávid tanár úr támogatásának, biztató szavainak, a vele való konzultációknak köszönhetem, hogy 1964-ben és az azt követő években gyűjtőútra mentem a zürjénekhez.

Rédei Károly

Hivatkozások

Hajdú Péter, Fokos Dávid emlékezete. *Folia Uralica Debreceniensia* 4/1997: 237–242.

Vértes Edith, D.R. Fokos-Fuchs zum Gruß. *ALH* 24/1994: 3–27.

